

MUISTIINPANOT

LAPSEN OIKEUDET (yläkoulut ja lukiot)

DIA 1

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2009-1909/Giacomo Pirozzi. Malawi 2009. Oppilaat tanssivat koulun aids –kerhossa. Kerhossa oppilaat oppivat mm. siitä, kuinka taudilta voi suojautua. Kuten kuvasta näkyy, on oppiminen iloinen asia vaikka aihe on synkkä.

Opettajalle taustatiedoksi: Tässä esityksessä käsitellään lapsen oikeuksia ja YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. Aiheen konkretisoimiseksi voidaan aiheen käsittelyä syventää oppitunnilla tutkimalla yhdessä lapsen oikeuksien sopimusta. Tässä voidaan käyttää avuksi esimerkiksi yläkoululaisten oranssia lapsen oikeus –esitettä, jossa sopimus on lyhennetty ja muokattu kieleltään helpommin ymmärrettäväksi. Esitteestä voidaan esimerkiksi etsiä mikä tai mitkä artikkelit sopivat tämän esityksen teemoihin.

Kuvien yhteydessä on mainittu kuvatiedot (kuvaaja sekä henkilö- ja taustatietoja), mikäli ne ovat tiedossa. Tiedot voi kertoa myös oppilaille, sillä kuvatietojen avulla lapsen oikeuksien toteutuminen ja oikeuksiin liittyvät haasteet voivat avautua ja havainnollistua oppilaille paremmin.

DIA 2

Kaikilla maailman lapsilla on... ..samat oikeudet

Maailmassa on yli 2 miljardia lasta. Jokaisella näistä lapsista on samat oikeudet riippumatta:

- ihonväristä
- sukupuolesta
- syntyperästä/kotimaasta
- kielestä
- uskonnosta
- varallisuudesta
- vammaisuudesta

Meistä jokaisella on oikeuksia, jotka kuuluvat meille ihmisyytemme perusteella. Oikeudet pohjautuvat perustavanlaatuisiin tarpeisiin, jotka ovat yhteisiä kaikille ihmisille kaikkialla maailmassa. Näiden tarpeiden toteutuminen edistää fyysistä ja henkistä hyvinvointiamme. Yleisinhimilliset tarpeet onkin nimetty ihmisoikeuksiksi.

Ihmisoikeudet on turvattu erilaisilla kansallisilla laeilla ja kansainvälisillä sopimuksilla, koska **jokainen ihminen, ihonväriin, uskontoon, sukupuoleen, ikään, kieleen tai asuinpaikkaan katsomatta on samanarvoinen.** Erityisen haavoittuvat ihmisryhmät ovat saaneet lisäksi omat ihmisoikeussopimuksensa. Näitä erityisryhmiä ovat lapset, naiset, vammaiset, siirtolaiset, pakolaiset ja erilaiset vähemmistöt.

Vuonna 1989 YK:n yleiskokous hyväksyi lapsen oikeuksien sopimuksen. Lapset tarvitsivat oman kansainvälisen sopimuksensa, koska lapset ovat erityisen alttiita ympäristön ja elinolosuhteiden

muutoksille, heillä ei ole poliittisia vaikuttamismahdollisuuksia eikä tiedollista tai taloudellista valtaa. Lapset ovat siitä syystä erityisessä vaarassa joutua hyväksikäytetyiksi. Monissa yhteiskunnissa lasten ajatellaan yhä olevan vanhempiensa omaisuutta, ei itsenäisiä ja arvokkaita yhteiskunnan jäseniä. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

DIA 3

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS)

- **Maailman laajin ihmisoikeussopimus**
- **Hyväksyttiin 1989, Suomessa voimaan 1991**
- **193 maata hyväksynyt, vain kaksi maata ulkopuolella**
- **Lapsen oikeuksien komitea valvoo sopimuksen noudattamista**

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2007-2876/Giacomo Pirozzi. Romania, 2007.

Taustaa lapsen oikeuksien sopimukselle:

Lapsi nähtiin pitkään vanhemman omaisuutena ja lapsen hyvä elämä oli aikuisen hyväntahdon varassa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus alkoi kuitenkin kehittyä maailmansotien jälkeen ja viimein vuonna 1989 (20.11.1989) se hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa. Sopimusta edelsi lapsen oikeuksien julistus vuodelta 1959, mutta se ei ollut valtioita sitova asiakirja.

Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus. Ihmisoikeuksilla, joita lapsen oikeudetkin ovat, tarkoitetaan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Ne perustuvat siihen arvostukseen, joka kuuluu kaikille ihmisille ihmisyyden edustajina. Ihmisellä on oikeus sellaisiin asioihin, jotka ovat välttämättömiä hyvään elämään. Lasten ihmisoikeudet on kirjattu lapsen oikeuksien sopimukseen. 54:stä artiklasta koostuvan kansainvälisen sopimuksen on tähän mennessä ratifioinut, eli sitovasti hyväksynyt, 193 maata. Se on maailman toiseksi laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus YK:n Geneven sopimuksen (1949) jälkeen.

Lapsen oikeuksien sopimus onkin monella tavalla hyvin merkittävä:

1) se on maailman nopeimmin ratifioitu ihmisoikeusasiakirja, saanut yleisen hyväksynnän nopeammin kuin mikään muu YK:n sopimus. **Kaikki maailman maat (193) Somaliaa ja Yhdysvaltoja lukuun ottamatta ovat ratifioineet eli sitovasti hyväksyneet sopimuksen.** Kesällä 2011 itsenäistynyt Etelä-Sudan ei myöskään ole vielä ratifioinut sopimusta. Somalia on jo allekirjoittanut sopimuksen, mutta ratifiointiprosessi on kesken johtuen maan epävakaudesta. Yhdysvallat on myös allekirjoittanut sopimuksen, mutta ei ole ratifioinut sitä poliittisista syistä.

Usein kysytään, miksi Yhdysvallat on sopimuksen ulkopuolella. Virallinen perustelu on, että kansainvälistä lainsäädäntöä (kuten YK:n sopimuksia) on vaikea sovittaa itsenäisten osavaltioiden lainsäädäntöprosessiin. Ihmisoikeusasiantuntijoiden näkemys kuitenkin on, että Yhdysvaltojen oma lainsäädäntö, esimerkiksi lapsirikollisten osalta, on ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. (Yhdysvaltain laki mm. hyväksyy alaikäisen kuolemantuomion). Lisäksi USA:n poliittinen oikeisto vastustaa sopimusta, koska sen pelätään uhkaavan perinteisiä perhearvoja ja vanhempien valtaa suhteessa lapsiinsa.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on Suomessa ollut laintasoisena voimassa vuodesta 1991 lähtien.

2) se on sisällöltään laajin ihmisoikeusasiakirja. Se kattaa oikeastaan kaikki oikeudet, osin yksityiskohtaisemmin, osin vähän ylimalkaisesti.

3) se sisältää ihmisoikeusasiakirjalle poikkeuksellisen artiklan, artikla 42 velvoittaa tiedottamaan sopimuksesta niin aikuisille kuin lapsillekin. Suomen valtio on saanut jokaisen määräaikaisraportin yhteydessä huomautuksia siitä, että sen tiedotus sopimuksesta on ollut puutteellista.

Miksi lapset tarvitsivat oman sopimuksen?

Lapset tarvitsivat oman kansainvälisen sopimuksensa, koska lapset ovat erityisen alttiita ympäristön ja elinolosuhteiden muutoksille, heillä ei ole poliittisia vaikuttamismahdollisuuksia eikä tiedollista tai taloudellista valtaa. Lapset ovat siitä syystä erityisessä vaarassa joutua hyväksikäytetyiksi. Monissa yhteiskunnissa lasten ajatellaan yhä olevan vanhempiensa omaisuutta, ei itsenäisiä ja arvokkaita yhteiskunnan jäseniä.

Lapsen oikeuksien sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla "ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään" katsomatta (LOS 2. artikla). Lapsen oikeuksien sopimus koskee maailman kaikkia alle 18-vuotiaita. Sen lähtökohta on, että jokaisella lapsella on oikeus elämään ja kehitykseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista eri maissa valvoo **YK:n lapsen oikeuksien komitea**. Kukin sopimuksen ratifioinut maa on velvollinen antamaan raportin komitealle sopimuksen toteutumisesta ensin kahden vuoden jälkeen ratifioinnista ja siitä eteenpäin joka viides vuosi. Komitea arvioi raportit, tekee kysymyksiä raportin sisällöstä ja kutsuu asianomaisen valtion edustajan kuultavaksi istuntoonsa. Vaikka valtioita ei voida varsinaisesti rangaista lapsen oikeuksien sopimuksen rikkomisesta, komitea antaa suosituksia epäkohtien korjaamiseksi ja lapsen oikeuksien edistämiseksi. Raportit ovat julkisia. Mitä suuremman julkisuuden raportti ja komitean kommentit saavat kyseisessä maassa, sitä suurempi moraalinen velvoite valtiolle syntyy epäkohtien korjaamiseksi.

DIA 4

Sopimuksen tärkeät lisäpöytäkirjat

- **Lasten osallistuminen aseellisiin konflikteihin**
- **Lapsikauppa ja lasten hyväksikäyttö prostituutiossa ja pornografiassa**

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2001-0093/Stevie Mann. Sudan 2001. Entiset lapsisotilaat ovat vaihtaneet sotilasasunsa normaaleihin vaatteisiin ja jättäneet aseensa seremoniassa, joka järjestettiin sen kunniaksi, että lapset olivat vapautuneet aikaisemmista lapsisotilaan tehtävistään.

Lapsen oikeuksien sopimus ei ole muuttumaton asiakirja. Uudenlaiset ongelmat ja maailman muuttuvat olosuhteet vaativat sopimuksen uudelleen arviointia ja päivittämistä.

Lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin nostaa aseellisiin konflikteihin osallistumisen ja armeijaan rekrytoimisen ikärajan 15 vuodesta 18 vuoteen (voimaan 12. helmikuuta 2002). Maailmassa arvioidaan tällä hetkellä olevan noin 300 000 lapsisotilasta. Erilaisiin sotatoimiin osallistuu sekä poikia että

tyttöjä. Lapsisotilaiksi määritellään paitsi asetta kantavat lapset, myös ne lapset jotka toimivat esimerkiksi huoltotehtävissä, kantajina, kokkeina tai muiden sotilaiden viihdyttäjinä. Lisäpöytäkirjan on allekirjoittanut 128 ja ratifioinut 139 valtiota (helmikuu 2011). Suomi on ratifioinut lisäpöytäkirjan 10.1.2002. Suomessa ei ole voinut lisäpöytäkirjaan liittymisen jälkeen liittyä armeijaan alaikäisenä edes vapaaehtoisena.

Toinen lisäpöytäkirja käsittelee lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja lapsipornografiassa (voimaan 18.1.2002). Sen tarkoituksena on puuttua kansainvälisen lainsäädännön kautta lasten hyväksikäytön eri muotoihin. Ongelmat liittyvät niin kehitysmaihin kuin teollisuusmaihiinkin. UNICEFin arvion mukaan yli miljoona lasta vuosittain päätyy seksikauppaan. Lisäpöytäkirja määrittelee rangaistavaksi mm. lasten seksuaalisen hyväksikäytön, lasten elinten kaupan, lapsityövoiman käytön ja laittomiin adoptioihin liittyvän lapsikaupan. Lisäpöytäkirjan on allekirjoittanut 118 ja ratifioinut 142 valtiota (helmikuu 2011). Suomi on allekirjoittanut pöytäkirjan 7.9.2000, mutta ei ole sitä ratifioinut. Rikoslakimme ei vielä määrittele rikokseksi ihmiskauppaa, joka pitää sisällyttää lakiin ennen kuin Suomi voi ratifioida tämän lisäpöytäkirjan.

Joulukuussa 2011 YK:ssa hyväksyttiin myös **kolmas lisäpöytäkirja valitusoikeudesta**. Lisäpöytäkirjan myötä lasten on mahdollista valittaa oikeusloukkauksista. Lisäpöytäkirja astuu voimaan kun sen on ratifioinut 10 valtiota.

DIA 5

Sopimus sisältää kolme pääteemaa:

- 1. Lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista**
- 2. Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan**
- 3. Lapsella on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon**

Kuvatiedot: © UNICEF/Maria Friman. Suomi 2011. Suomalainen romanityttö.

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö on erittäin laaja. Se kattaa sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia että taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Kaikki oikeudet ovat tasa-arvoisia eli yhtä tärkeitä. Sopimuksen johtavana periaatteena on lapsen edun huomioiminen kaikessa päätöksenteossa.

Lapsen oikeudet on kirjattu sopimuksen 54:een artiklaan. Artiklat voidaan jakaa sisällön perusteella kolmeen pääteemaan (käytetään myös termiä ”kolme p:tä”, joka viittaa pääteemojen englanninkielisiin nimiin) :

- 1) lapsen **oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista** (engl. *provision*);
- 2) lapsen **oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan** (engl. *protection*);
- 3) lapsen **oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon** (engl. *participation*).

→ **Kaikki oikeudet ovat tasa-arvoisia eli yhtä tärkeitä.**

1. Oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Valtioiden tulee huolehtia siitä, että lasten oikeus yhteiskunnan voimavaroista huomioidaan ja että lasten oikeudet turvataan mahdollisimman täysimääräisesti voimavaroja jaettaessa. Yhteiskunnan tulee taata tiettyjen oikeuksien toteutuminen, kuten oikeus koulutukseen tai oikeus terveyteen. Jokaisella lapsella on myös oikeus henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa valtioita velvoitetaan kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin lapsikuolleisuuden estämiseksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi rokotuksia sekä

perusterveydenhuollon turvaamista. Se tarkoittaa myös ruokaa ja puhdasta vettä jokaiselle lapselle. Oikeudella kehittymiseen tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä, moraalista, psykologista ja sosiaalista kehittymistä, joka valmistaa lasta itsenäiseen elämään yhteiskunnassa.

2. Oikeus suojeluun. Lapsen vanhemmat pitävät ensisijaisesti huolta siitä, että lapsi saa tarvitsemaansa hoivaa ja suojelua. Tilanteissa, joissa vanhempien voimat eivät tähän riitä, huolehtii yhteiskunta lapsesta. Suojeluun liittyy myös lapsen oikeus saada suojelua kaikilta hänen fyysistä tai psyykkistä hyvinvointiaan loukkaavilta toimenpiteiltä ja syrjinnältä. Alle 15-vuotias ei esimerkiksi saa tehdä liian raskasta tai pitkäkestoista työtä, eikä lasta saa myydä. Erytistä suojaa tarvitsevat sotien keskellä elävät, hyväksikäytetyt ja pahoinpidellyt lapset, orvot sekä kadulla elävät lapset.

3. Oikeus esittää mielipiteitä ja osallistua päätöksentekoon. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsi nähdään yksilönä ja ihmisenä, jolla on oikeus vaatia omia oikeuksiaan. Lapset eivät ole vanhempiensa omaisuutta. Jokainen lapsi on tärkeä ja hänen ajatuksensa ovat merkityksellisiä. Lapsella onkin oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon.

Sen lisäksi että sopimukseen on kirjattu lapsia koskevia oikeuksia, on siihen kirjattu myös **valtion tiedottamisvelvollisuus**: valtiot ovat velvoitettuja kertomaan sopimuksesta sekä lapsille itselleen että kaikille kansalaisille. Sopimus velvoittaa lisäksi valtioita osallistumaan kansainväliseen yhteistyöhön oikeuksien turvaamiseksi niille lapsille, joiden asema on heikoin: kehitysmaissa eläville lapsille. Seuraavissa dioissa esitellään tarkemmin muutamia sopimuksessa mainittuja keskeisiä oikeuksia: oikeutta terveyteen, suojeluun, koulutukseen, tasa-arvoon ja mielipiteen esittämiseen.

DIA 6

Jokaisella lapsella on oikeus esimerkiksi seuraaviin asioihin:

Terveyteen

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2011-0082/Shehzad Noorani. Pakistan, 2011. Tyttö juo uudesta vesipumpusta Jinnah Colonyn kylässä Pakistanissa. © UNICEF/NYHQ2004-0689/Giacomo Pirozzi. Venäjä 2004. Terveydenhoitaja tutkii yksivuotiaasta Sashaa Venäjällä. Sashan äiti on hiv-positiivinen.

Vaikka terveyteen liittyvät kysymykset ovat hyvin erilaisia kehitys- ja teollisuusmaissa, kuuluu oikeus terveyteen kaikille lapsille asuinpaikkaan katsomatta. Oikeus elämään ja kehittymiseen onkin lapsen oikeuksien sopimuksen yksi perusperiaate. Terveyteen liittyvät kysymykset ovat tärkeitä mm. seuraavista syistä:

- **Terveys:** Joka vuosi yli 8 miljoonaa lasta kuolee ennen kuin he ovat ehtineet täyttää viisi vuotta.
- **Ravitsemus:** Riittävä ja monipuolinen ravinto on edellytys lapsen kehittymiseen ja hyvään terveyteen. Terveinä lapset jaksavat käydä koulua ja oppia uusia asioita.
- **Vesi:** Puhdas vesi on elämän edellytys. Likaisen veden aiheuttamiin tauteihin kuolee joka vuosi yli miljoona alle 5-vuotiaasta lasta.
- **Rokotukset:** Rokotukset ovat kaikkein tehokkain tapa huolehtia lasten terveydestä. Joka vuosi rokotuksilla pelastetaan arviolta 2,5 miljoonan lapsen henki.

- **Malaria:** Malaria on yksi yleisimmistä alle 5-vuotiaiden kuolinsyistä.
- **Hiv/aids:** Maailmassa on yli 2 miljoonaa hiv-tartunnan saanutta lasta. Hiv-tartunnan lisäksi yli 17 miljoonaa lasta on menettänyt yhden tai molemmat vanhemmistaan aidsille.

DIA 7

Suojeluun

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2009-0981/Shehzad Noorani. Afganistan, 2009. Afganistanilaistyttö kantaa tiskaamiaan kulhoja ja muita kotitalousvälineitä. Monen lapsen koulunkäynti keskeytyy, koska heidän täytyy tehdä töitä.

Suojelu on yksi niistä monista alueista, joilla lapsen oikeuksia rikotaan. UNICEFin suojelutyöllä tarkoitetaan työtä väkivaltaa, riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan. Suojelutyön tarkoituksena on myös auttaa lapsityöläisiä ja sellaisia lapsia, jotka on pakotettu prostituutioon. Moni lapsi joutuu myös tekemään rankkaa ja vaarallista työtä. Nämä kaikki rikkovat lapsen oikeuksia ja ne on kielletty lapsen oikeuksien sopimuksessa. Myös tyttöjen ympärileikkaus ja lapsiavioliitot ovat lapsen oikeuksien vastaisia. Kaikkia lapsia tulee suojella väärinkäytökseltä. Erityisesti kehitysmaissa lapset, jotka elävät ilman vanhempien turvaa, ovat erityisen suuressa vaarassa joutua väärinkäytetyiksi. He ovat myös suuremmassa riskissä saada hiv/aids.

DIA 8

Koulutukseen

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2011-0289/Marco Dormino. Haiti 2011. Haitissa tammikuussa 2010 tapahtunut maanjäristys näkyy myös koulujen toiminnassa: La Ruchen koulun oppilaat oppivat tärkeitä asioita kolerasta, joka katastrofitalanteissa voi levitä nopeasti ja uhata lukuisia henkiä.

Jokaisella lapsella on oikeus koulutukseen. Sen lisäksi että lapset oppivat koulussa lukemaan ja laskemaan, oppivat he huolehtimaan itsestään. Koulussa lapset saavat myös tietoa esimerkiksi sairauksista ja he saavat hygienia- ja terveysvalistusta. Kun lapset kertovat näistä asioista kotonaan, hyöty moninkertaistuu.

Lapsen oikeus koulunkäyntiin ei kuitenkaan toteudu kaikkien lasten kohdalla. Arvioidaan, että maailmassa on yli 90 miljoonaa lasta, jotka eivät pääse kouluun. Kehitysmaissa tytöt ovat usein heikommassa asemassa kuin pojat, sillä tyttöjen koulutuksen ei nähdä olevan niin tärkeää kuin poikien. Panostus tyttöjen koulunkäyntiin kuitenkin kannattaa, sillä koulutuksen myötä myös lasten ja naisten asema sekä toimeentulo paranevat.

DIA 9

Tasa-arvoon

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2006-1515/Dina Debbas. Libanon 2006. Kuvan tyttö näyttää sormillaan olevansa kahdeksan vuotta vanha. Tytöllä on downin syndrooma, joka on tunnetuin kehitysvammaisuutta aiheuttava kromosomivaurio.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on erikseen nostettu esiin vammaiset ja vähemmistöihin kuuluvat lapset, joilla kaikilla on samat oikeudet kuin muillakin lapsilla. Esimerkiksi Suomessa asuvilla vähemmistölapsilla kuten romani- ja saamelaislapsilla on samat oikeudet kuin muillakin suomalaislapsilla.

Tasa-arvoinen kohtelu ja syrjimättömyys ovat lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisiä teemoja. Tasa-arvoisen kohtelun tiellä on kuitenkin vielä monia esteitä: monissa maissa vammaiset lapset eivät esimerkiksi pääse kouluun ja myös vähemmistölasten tilanne on usein heikompi kuin muiden lasten. Suomessakin esimerkiksi romaniväestöön kuuluvat lapset saattavat kohdata syrjintää ja rasismia muita väestönryhmiä helpommin.

DIA 10

Ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2009-2183/Ricardo Pires. Tanska 2009. Kööpenhaminassa, Tanskassa, järjestettiin 4.12.2009 Nuorten ilmastofoorumi. Kuvassa foorumiin osallistuvia nuorisodelegaatteja näyttää tekemäänsä julistusta. Nuorten foorumi järjestettiin YK:n ilmastomuutoskonferenssin yhteydessä. Ilmastofoorumissa oli mukana 164 nuorisodelegaattia eri puolilta maailmaa, mukana myös kaksi suomalaisnuorta.

Yksi lapsen oikeuksien sopimuksen peruseriaateista liittyy osallistumiseen ja lapsen näkemysten kunnioittamiseen: lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi. On tärkeää, että lasten ja nuorten näkemyksiä kuunnellaan, sillä näin lapset ja nuoret oppivat kasvamaan aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi, joiden ajatuksilla on merkitystä. Suomessa lasten mielipiteiden kuuleminen voi liittyä esimerkiksi siihen, että koulun arjessa kysytään oppilaiden mielipiteitä.

DIA 11

Oikeudet kuuluvat kaikille lapsille – myös pakolaisleirillä

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2011-0099/Shehzad Noorani. Pakistan 2011. Lapset leikkivät UNICEFin tukemalla, pakolaisleirin yhteyteen rakennetulla lapsiystävällisellä leikkipaikalla Pakistanissa. Leirillä asui 7 000 ihmistä, jotka olivat joutuneet jättämään kotinsa tulvien takia.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että oikeudet kuuluvat kaikille lapsille, myös esimerkiksi pakolaisleirillä asuville lapsille. Häätätilanteissa UNICEF työskentelee sen eteen, että tämä oikeus toteutuu. Terveystieteiden, suojelu, ruoka, puhdas vesi ja mahdollisuus jatkaa koulunkäyntiä ympärillä olevasta kriisistä huolimatta korostuvat katastrofeissa. Myös leikin merkitys häätätilanteissa korostuu, sillä leikin avulla lasten on mahdollista saada hengähdystauko ikävistä asioista ja tehdä normaaleja lasten tehtäviä. Oikeus leikkiin on myös kirjattu lapsen oikeuksien sopimukseen omana artiklanaan (art. 31).

Miksi lapsen oikeudet eivät aina toteudu?

• Perinteet, tavat, uskomukset ja kulttuurimuurit voitettavana

Jos lapsi nähdään vain vanhempien omaisuutena, häntä voidaan kohdella kuin tavaraa, eikä tunnusteta että lapsella on omia oikeuksia. Tämän asenteen muuttaminen vaatii tietotusta, koulutusta ja paljon aikaa. Ihmisoikeuksia koskeva opetus on puutteellista myös monissa länsimaiden kouluissa.

• Sopimus huonosti tunnettu

- **Lainsäädäntö laahaa perässä**

Moni valtio, vaikka olisikin ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, ei ole muuttanut omaa lainsäädäntöään sitä vastaavaksi kuten sopimuksessa vaaditaan. Sopimus on tavoitteiltaan niin ylevä, että moni valtio liittyi siihen vain ollakseen ”hyvien” joukossa, ryhtymättä kuitenkaan vakavasti toimimaan sen edellyttämällä tavalla.

- **Valtiot kyvyttömiä tai haluttomia ratkaisemaan ongelmia**

Moni maa on niin köyhä, ettei parannuksiin ole varaa. Moni köyhä maa käyttää myös suhteettoman suuren osan varoistaan esimerkiksi sotilaalliseen varusteluun jättäen koulutukselle ja terveydenhuollolle aivan liian vähän. Tämä onkin usein kehitysavun saamisen yksi edellytys: maa joka satsaa itse kansalaisten hyvinvointiin niin paljon kuin kykenee, saa helpommin myös kehitysapua kuin sellainen maa, jonka varat käytetään aseisiin.

- **Suomessa: sopimus huonosti tunnettu, lapsen etu ei oikeasti ole asetettu ensisijalle**

Myöskään länsimaat eivät ole täysin sisäistäneet lapsen edun periaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen etu pitäisi huomioida kaikessa päätöksenteossa. Esimerkiksi: viekö uuden moottoritien tai kauppakeskuksen rakentaminen varoja lasten terveydenhuollolta tai koulutukselta tai aiheuttaa heidän elinympäristössään turvattomuutta? Monet hankkeet edellyttävät niiden ympäristövaikutusten arvioimista etukäteen – pitäisikö ottaa käyttöön myös ”lapsivaikutusten arviointi”?

DIA 12

Mitä me voimme tehdä?

- **Kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa**

- **Toimia oikeudenmukaisemman maailman puolesta kantamalla vastuuta ympäristöstä ja lähimmäisistä**

Kuvatiedot: © UNICEF/Martti Penttilä. Suomi 2011. Suomenkin väestö kansainvälistyy koko ajan. Esimerkiksi kouluissa, joissa on eri kulttuuritaustoista tulevia oppilaita, korostuu jokaisen tasa-arvoinen kohtelu. Kuvan oppilaat ovat Soukan koulusta Espoosta.

Jokainen ihminen on samanarvoinen. Länsimainen ihminen ei ole ihmisarvoltaan ylempi, vaikka hänellä on enemmän aineellista omaisuutta. Ihmisarvoa ei mitata rahassa.

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.” (YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1. artikla)

Meistä kaikista ei tule poliitikkoja. Silti meillä kaikilla on vaikutusmahdollisuuksia. Me voimme vaikuttaa lähimmäisiimme ja ympäristöömme toimimalla eettisesti oikein, toisesta välittäen. Teknologisen murroksen ja globalisaation myötä maailma on tullut yhä lähemmäksi meitä, ja meidän tekemme vaikuttavat myös maapallon toisella puolella. Ei ole meitä ja heitä. On vain me.

DIA 13

Oikeudet ovat velvollisuuksia

- **Jokaisella on velvollisuus kunnioittaa muiden oikeuksia**
- **Aikuisilla on velvollisuus huolehtia, että lapsen oikeudet toteutuvat**

Kuvatiedot: © UNICEF/Patrik Jansson. Suomi 2009. Kuvassa suomalaisia koululaisia.

Keskustelun aiheita:

- Mitä velvollisuuksia lapsella on (kohta 1): koulunkäynti, kotona on velvollisuuksia, toisten ihmisten kunnioittaminen on velvollisuus
- Mitä velvollisuuksia valtioilla, kunnilla ja aikuisilla on (kohta2): lasten rekisteröinti, terveydenhoito, koulutus, tiedon tuottaminen, lasten kuuleminen, ja päätöksenteko, jossa otetaan huomioon lapsen etu.
- Minkälaista olisi, jos kaikki vain huolehtisivat itsestään ja omista oikeuksistaan? Jos kukaan ei huolehtisi toisten hyvinvoinnista ja oikeuksista?

On tärkeää muistaa, että kun kaikkien oikeudet toteutuvat, kaikilla on hyvä olla.

DIA 14

Kun tiedät oikeutesi

- **Tiedät että sinä olet hyvä - juuri sellaisena kuin olet.**
- **Osaat kunnioittaa muita.**
- **Vaikutat muidenkin ihmisten oikeuksien toteutumiseen!**

Kuvatiedot: © UNICEF/NYHQ2006-2268/Giacomo Pirozzi. Mosambik 2006.

Nyt kun tiedät lapsen oikeudet:

- **Tiedät että sinä olet hyvä - juuri sellaisena kuin olet.**

Ja osaat puolustaa omia oikeuksiasi.

- **Osaat kunnioittaa muita - juuri sellaisina kuin he ovat.**

Tiedät, että muilla on samat oikeudet kuin sinulla, joten osaat kunnioittaa heitä.

- **Vaikutat jokaisen lapsen oikeuksien toteutumiseen!**

...sillä lapsen oikeudet ovat osa jokapäiväistä elämääsi ja joka päivä voit tehdä jotain niiden puolesta tai valita, ettet riko niitä. Kun lapsen oikeudet toteutuvat, sinulla ja ystäväilläsi on hyvä ja turvallista olla.

DIA 15

Ota haaste vastaan!

- Järjestä ”hyvää tekevää” tempaus
- Osallistu UNICEF-kävelyyn tai päivätyökeräykseen
- Ompele Anna ja Toivo -nukkeja
- Tule vapaaehtoiseksi
- Lahjoita
- Lisätietoja: www.unicef.fi

Kuvatiedot: © UNICEF/2010. Rauman Freinetkoulun oppilaat osallistuivat UNICEFin Jano-keräykseen vuonna 2010 järjestämällä oman tempauksen.

Paremmen maailman puolesta toimiminen, ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien puolustaminen on jokaisen kansalaisen oikeus ja velvollisuus. Vaikuttamistyö on yhteistyötä, jossa yksittäisten ihmisten pienet panokset liittyvät yhteen ja saavat aikaan muutoksia – ensin omassa lähipiirissä, vähitellen laajemmassa mittakaavassa, ja ehkä myös maailmanlaajuisesti.

Erilaiset järjestöt tarjoavat kansalaisille mahdollisuuden vaikuttaa ja kantaa vastuuta maailman asioista. Lasten hyvinvoinnin puolesta toimivalla UNICEFilla on Suomessa laaja vapaaehtoisten joukko. Eri puolilla maata toimii 40 UNICEFin paikallisryhmää, joissa vaikuttaa 2000 vapaaehtoista. Paikallistoimintaryhmät järjestävät tempauksia ja tapahtumia, myyvät UNICEF-tuotteita ja tiedottavat paikallisesti maailman lasten tilanteesta. Panoksensa maailman lasten hyväksi voi antaa myös liittymällä kuukausilahjoittajaksi, osallistumalla koulussa UNICEF-kävelyyn tai taksvärkkiin eli päivätyökeräykseen tai vaikka ompelemalla Anna ja Toivo -nukkeja, joiden myyntihinta käytetään lasten rokotuksiin. Omatoimiset ja itse ideoidut varainkeruu- tai tiedotustempaukset ovat myös hyviä vaikuttamistapoja.

UNICEF haluaa saada jokaisen aikuisen ja lapsen rakentamaan kanssaan maailman, jossa lapsen oikeus arvokkaaseen ja turvalliseen elämään toteutuu.